

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету
від 27 квітня 2023 року
(протокол № 10/3.5)

Фізіологічні основи навчальної діяльності

ПРОГРАМА

обов'язкової нормативної навчальної дисципліни

підготовки магістрів

спеціальності 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

**Запоріжжя
2023**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Світлана ХАТУНЦЕВА, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри біології, здоров'я людини та фізичної реабілітації Бердянського державного педагогічного університету

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «20» квітня 2023 року, протокол № 5.

© БДПУ, 2023 рік

© Хатунцева С.М., 2023 рік

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Метою** навчальної дисципліни є: забезпечити студентів знаннями про фізіологічні процеси, що лежать в основі навчання і пам'яті, розуміння індивідуальних особливостей цих процесів та їх застосування для оптимізації освітньої діяльності.. Курс передбачає вивчення нейрофізіологічних механізмів, що забезпечують навчання і запам'ятовування, а також методів, які сприяють підвищенню ефективності навчання і збереження інформації.. Цей курс спрямований на формування у студентів комплексного розуміння процесів, що забезпечують підтримку фізичного, психічного та соціального благополуччя в умовах навчальної діяльності та повсякденного життя.

1.2. **Основними завданнями** курсу є:

- Поглибити знання про нейрофізіологічні механізми, що забезпечують навчання і запам'ятовування, а також методів, які сприяють підвищенню ефективності навчання і збереження інформації;
- розвивати навички аналізу фізіологічних факторів, що впливають на навчання і пам'ять;
- формувати вміння забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища;
- розвивати здатність використовувати сучасні методи і технології навчання біології та здоров'я людини, доступно транслювати їх у площину навчальних предметів біології та основ здоров'я людини з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти;
- формувати знання для обрання ефективних шляхів і способів збереження, зміцнення, відновлення здоров'я людини.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей:

Програмні компетентності	
Компетентності	<p>ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ФК6. Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу.</p> <p>ФК7. Здатність забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>ФК 10. Здатність до усвідомлення досягнень біологічної науки та її ролі у житті суспільства та користуватися новітніми досягненнями біології, необхідними для професійної та/або інноваційної діяльності.</p> <p>ФК 13. Здатність формувати знання для обрання</p>

	ефективних шляхів і способів збереження, зміцнення, відновлення здоров'я людини.
Програмні результати навчання	<p>РН6. Демонструє уміння забезпечувати конструктивну та безпечну взаємодію з учасниками освітнього процесу.</p> <p>РН7. Знає та дотримується умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>РН10. Демонструє і використовує новітні досягнення біологічної науки та пояснює її ролі у житті суспільства і обґрунтовує їх використання для професійної та/або інноваційної діяльності.</p> <p>РН13. Використовує знання для обрання ефективних шляхів і способів збереження, зміцнення та відновлення здоров'я людини.</p>

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Пізнавальні та емоційні процеси.

1. **Тема 1. Пізнавальні та емоційні процеси, їх роль у діяльності та спілкуванні.** Інтегративна діяльність нервової системи. Відчуття. Сприймання. Класифікація та види сприймання. Уявлення. Асоціація. Класифікація та види асоціацій. Емоція. Емоції і мотивації. Почуття. Функції емоцій та почуттів. Фізіологічні основи емоцій. Теорії емоцій. Види емоційних явищ та їх параметри. Емоційний стрес.

Тема 2. Поняття про мову і мовлення, їх функції. Мова як специфічно людський засіб спілкування. Словниковий склад. Функції мови. Етапи розвитку мови. Мовлення. Функції мовлення. Розвиток мовлення. Фізіологічні основи мовлення.

Змістовий модуль 2.

Фізіологічні основи мислення.

Тема 3. Фізіологічні основи мислення. Мислення і мозок. Форми мислення. Мисленнєві операції. Етапи мислення у розв'язуванні задач. Види мислення. Зв'язок мислення та мовлення. Розвиток мислення та мови. Розвиток мови і мислення в ранньому дитинстві. Розвиток мови і мислення в дошкільному віці. Розвиток мови і мислення в шкільному віці.

Тема 4. Утворення умовних рефлексів. Рефлекс та рефлексорний шлях. Сутність рефлексорної діяльності нервової системи. Поняття про безумовні та умовні рефлекси. Класифікація безумовних рефлексів. Класифікація умовних рефлексів. Механізм утворення умовних рефлексів. Тимчасовий зв'язок. Умовні

рефлекси вищих порядків. Вироблення умовного рефлексу при використанні в якості подразника - слово.

Змістовий модуль 3. Пам'ять. Психофізіологія навчіння.

Тема 5. Фізіологічні механізми пам'яті. Види та форми пам'яті: форми біологічної пам'яті; часова організація пам'яті. Механізми короткострокової пам'яті: нейрофізіологічні кореляти короткострокової пам'яті; механізми імпульсної реверберації. Нейромедіаторні системи. Інформаційні макромолекули. Участь нейропептидів в навчанні та пам'яті. Порушення пам'яті.

Тема 6. Психофізіологія навчіння. Поняття навчіння, його механізми. Рівні навчіння. Форми навчіння і їх характеристика. Поняття «учіння». Види, рівні та механізми учіння і навчіння. Поняття «навчання» і його механізми.

3. Рекомендована література

Основна:

1. Біологічні й медико-соціальні основи здоров'я зі змістовим модулем: загальна та вікова фізіологія : конспект лекцій / укладач Н. В. Коляда. Суми : Сумський державний університет, 2023. 106 с.
2. Вікова фізіологія дитини. Навчальний посібник, за ред. І.М.Карвацького. К.: Фенікс, 2017. 160 с.
3. Інтелектуальні методи в управлінні: навчальний посібник / Л. В. Дранишников. Кам'янське: ДДТУ, 2018. 416 с.
4. Іонов І.А. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник / І.А. Іонов, Т.Є. Комісова, А.В. Мамотенко, С.О. Шаповалов, О.М. Сукач, Н.Ф. Теремецька, О.О. Катеринич, Харків: ФОП Петров В.В., 2017. 143с
5. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
6. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія [за заг. ред. Л.М. Рибалко]. Тернопіль : Осадца В.М., 2019. 400 с.
7. Корінчак Л.М. Вікова фізіологія та шкільна гігієна: навчально-методичний посібник. Умань ВПЦ «Візаві», 2018. 320с.
8. Мелега К.П. Сучасні технології здоров'язбереження : навч. посіб. / К. П. Мелега ; рец. : Ю. Д. Бойчук, Т. М. Ганич. Ужгород : Говерла, 2018. 200 с.
9. Методична розробка до практичних занять з дисципліни «Сучасні технології здоров'язбереження» / Укладач: К.П. Мелега. Ужгород, 2021. 48 с.
10. Фізіологія. Навчально-методичний посібник до практичних занять та самостійної роботи / за редакцією М.Р. Гжегоцького. Вінниця: Нова Книга, 2019. 464 с.

11. Фізіологія: підручник для студ. вищ. мед. навч. закладів / [В.Г. Шевчук, В.М. Мороз, С.М. Белан, та ін.]; за редакцією В.Г. Шевчука. – Вид. 4-е. Вінниця: Нова Книга, 2018. – 448 с. <http://nk.in.ua/pdf/1644.pdf>
12. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : ВІППО, 2018. 124 с.
13. Moroz V.M., Shandra O.A., Vastyanov R.S., Yoltukhivsky M.V., Omelchenko O.D. Physiology: Textbook / Edited by V.M.Moroz, O.A.Shandra. 5th edition. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers, 2020. 728 p.

Допоміжна

1. Антонік І.П., Антонік В.І., Фізіологічні дослідження нервових процесів та вищої нервової діяльності: навчальний посібник. Кривий Ріг, 2007, 113 с.
2. Глазкова І.Я., Хатунцева С.М. Теоретико-методичні засади безбар'єрного освітнього середовища. Кол.монографія: Університети України в умовах нових реалій: збереження наукового та кадрового потенціалу : Наукова монографія. Рига, Латвія : «Baltija Publishing», 2024. – 408 с. С. 97-120 .
3. Домедична допомога (алгоритми, маніпуляції): Методичний посібник / В.О. Крилюк, В.Ю. Кузьмін, І.В. Кузьмінський, та ін. Київ, 2017. 120 с.
4. Дух О. І. Фізіологія вищої нервової діяльності. Практикум : навчально-методичний посібник. Кременець: ВЦ КОГП. 2014. 140 с.
5. Закон України №2801-ХІІ від 19.11.1992 р. «Основи законодавства України про охорону здоров'я». - Режим доступу: [Основи законодавства Україн... | від 19.11.1992 № 2801-ХІІ \(rada.gov.ua\)](http://www.rada.gov.ua)
6. Закон України №5081-УІ від 09.12.2015 р. «Про екстрену медичну допомогу». - Режим доступу: [Бір://гакоп2.гагіа. аоу.иа/1ат/5Ъо^/5081-17.](http://zakon2.rada.gov.ua/law/show/5081-17)
7. Закон України від 01.01.2016 р. № 1489-14 «Про психіатричну допомогу». - Режим доступу: [Про екстрену медичну допомогу | від 05.07.2012 № 5081-VI \(rada.gov.ua\)](http://www.rada.gov.ua)
8. Кара С. І. Спортивна фізіологія : навч. посіб. / С. І. Кара. Бердянськ : БДПУ, 2012. 200 с.
9. Кузів О.Є. Психофізіологія: курс лекцій. Тернопіль: вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 194 с
10. Макаручук, М. Ю., Куценко, Т. В., Кравченко В.І., Данилов С.А. Психофізіологія: навчальний посібник / М. Ю. Макаручук, Т. В. Куценко, В.І. Кравченко, С.А.Данилов К. : ООО «Інтерсервіс» , 2011. 329 с.
11. Фізіологія людини і тварин (фізіологія нервової, м'язової і сенсорних систем) : підручник : [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Ю. Клевець, В. В. Манько, М. О. Гальків, та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. с. 312 (Серія «Біологічні Студії»).

12. Хатунцева С.М. Методичні рекомендації до практичних та самостійних робіт з історії медицини та фізичної реабілітації. Бердянськ: БДПУ, 2022. 26 с.
13. Хатунцева С.М. Основи анатомії та фізіології нервової системи. Бердянськ: БДПУ, 2021. 82 с.
14. Хатунцева С.М., Глазкова І.Я., Ляхова І.М. Забезпечення безбар'єрного доступу до здоров'язбережувального освітнього середовища. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 1. 2023. 436 с. С. 410-418.
15. Хатунцева С.М., Кара С.І. Методи біостатистики як елемент доказової медицини. Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини: досвід, проблеми, перспективи: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції. 15 грудня, 2023 р., Київ / Київ. Ун-т імені Бориса Грінченка; за заг. ред. О. В. Ярмолук. К.: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2023. 542 с. С. 529-533. zfv.s.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/ilid/kfvps/program/Тези_Конференція_ФЗФВС_Грінченко_12.2023.pdf
16. Расторгуєва І.С., Єфімова А.І, Хатунцева С.М., Кара С.І., Сучасні реабілітаційні технології у сфері здоров'я. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, 2022, Вип. 3. Бердянськ : БДПУ, 2022. С. 381-388.*
17. Хатунцева С.М., Кара С.І., Пшенична Н.С., Расторгуєва І.С., Єфімова А.І. Формування професійної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення біологічних дисциплін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя, 2022. Вип. 80. Т. 2. С.183–187.*
18. Фізіологія : навч. посібник / О. А. Кащенко, О. М. Пошпелов, С. Л. Ляшенко, Г. О. Волохова ; за ред. проф. О. А. Шандри. Одеса : ОНМедУ, 2012. 288 с. (Серія «Бібліотека студента-медика»).
19. Фізіологія людини і тварин (фізіологія нервової, м'язової і сенсорних систем) : підручник : [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Ю. Клевець, В. В. Манько, М. О. Гальків, та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. с. 312 (Серія «Біологічні Студії»).
20. Філіппов М. М. Навчальна програма дисципліни “Психофізіологія” (для бакалаврів). К.: МАУП, 2007. 20 с.
21. Чайченко Г.М. Фізіологія людини і тварин: Підручник. К.: Вища шк., 2003. 463 с.
22. Чижик В.В. Спортивна фізіологія: навч. посібник для студентів / В.В.Чижик. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2011. 256 с.
23. Glazkova, I., Khatuntseva, S., Vaseiko, Y., Shymanovych, I., & Yaroshchuk, L. Future teachers' training to application of cognitive barrier s in professional activities during the Covid-19 pandemic *Amazonia Investiga*, 1 (50), (2022), 66–78. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.50.02.7>
24. Glazkova, I., Khatuntseva, S., Yaroshchuk L. Professional Pedagogical Culture: Historical Culturological Aspect. *Revista Române ascăpentru Educație*

Multidimensională, 12 (3), (2020), 144–162. URL: <https://publons.com/publon/36911847/>

25. Khatuntseva, S., Kabus, N., Portyan, M., Zernovnykova, O., Kara, S., & Knysh, S. The Method of Forming the Health-Saving Competence of Pedagogical Universities' Students. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12 (1), (2020), 185–197. (Web of Science) (<https://publons.com/publon/32455010/>)

26. Khatuntseva S., Glazkova I., Khatuntseva O. Issue of barriers of self-knowledge in the process of formation of future specialists' readiness for self-improvement. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 2. Бердянськ : БДПУ, 2022. С. 455–463.

27. Khatuntseva S., Glazkova I. Characterization of barriers to be overcome in the formation of information and communication competence of a future specialist. XII International Scientific and Practical Conference «Challenges and problems of modern science», January 04-05, 2024, London, United Kingdom. P.47-51. [GB.L-0405012024.pdf](https://www.conference-w.com/GB.L-0405012024.pdf) (conference-w.com)

28. Khatuntseva S., Glazkova I. Psychological and pedagogical principles of preventing and overcoming barriers in students as a condition for the functioning of a barrier-free educational environment. Актуальні питання здоров'язбереження, безбар'єрності, фізичної терапії, реабілітації в умовах сьогодення: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 16-17 травня 2024 р., Ужгород / Упорядник: к.мед.н., доц. Мелега К.П. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2024. 203 с. С.177-180.

29. Khatuntseva S., Frolova O. Pedagogical barriers and ways to overcome them as an incentive for self-improvement. The 2nd International scientific and practical conference “Innovations in education: prospects and challenges of today” (January 16 - 19, 2024) Sofia, Bulgaria. International Science Group. 2024. 389 p. P. 183-186. [INNOVATIONS-IN-EDUCATION-PROSPECTS-AND-CHALLENGES-OF-TODAY \(1\).pdf](https://www.innovations-in-education.com/INNOVATIONS-IN-EDUCATION-PROSPECTS-AND-CHALLENGES-OF-TODAY(1).pdf)

30. Nalyvaiko O., Prokopenko A., Kabus H., Khatuntseva S., Zhukova O., & Nalyvaiko H. Project-digital activity as a means of forming digital competence of humanities specialties' students. *Information Technologies and Learning, Tools*, 87(1), (2022), 218–235. <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4748>

4. Методи навчання:

Словесні (пояснення, розповідь, лекція, вступна бесіда, навчальна дискусія, опора на життєвий досвід здобувачів, створення ситуацій пізнавальної новизни); наочні (ілюстрування, опорний мультимедіа-конспект, навчальні фільми); практичні (вправи, моделювання професійних ситуацій, гейміфікація, дослідження, проектування).

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)